

**Különleges gondozást igénylő gyermekek,
speciális szükségletek, átalakuló iskolák**

**Módszertani útmutató
az átlagtól eltérő fejlődésű tanulók
egyéni fejlesztéséhez**

Bevezetés

*„Minden gyermeknek joga van ahhoz,
hogy megkapja a képességeinek, fejlettségének megfelelő fejlesztést;
joga van a különleges gondozáshoz, joga van ahhoz,
hogy rendelkezésére álljanak azok a pedagógiai feltételek,
amelyek hozzásegítik őt személyiségének,
képességeinek legteljesebb kibontakoztatásához.”*

(A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény)

Az átlagtól eltérő fejlődésmentet mutató gyermek számára a sajátos, egyénre szabott pedagógiai feltételrendszer az esélyteremtés elengedhetetlen eszköze. A sajátos feltételrendszer megteremtése feltételezi a tanuló valódi elfogadását és befogadását az alábbi támaszok kialakításával:

Amennyiben az iskolai kudarcok leküzdéséhez a gyermek nem jut megfelelő segítséghez, környezetétől rendszeresen negatív visszajelzéseket kap, önértékelési zavara miatt kompenzációs technikákhoz folyamodik. Gyakori a másodlagos magatartászavar, a szorongás, a negatív énkép.

Az érzelmi stabilitás megrendülése és az alapvető kultúrtechnikai ismeretek elsajátításának nehézsége együtt akadályozza az egészséges személyiség kifejlődését. Bezárulnak azok a kapuk, amelyek csak az olvasás, írás és számolás eszközzintű tudásával nyithatók ki. Ezek a kapuk pedig létfontosságú lehetőségeket vesznek el tőlük az alpműveltség megszerzése, a szocializáció és mindezek által az esély megragadása szempontjából.

Az egyénre szabott fejlesztés alapelvei

Minden gyermeknek alapvető joga, hogy megkapja a képességeinek, fejlettségének megfelelő gondoskodást, mely az egyénre szabott fejlesztőprogramban válik kézzelfoghatóvá.

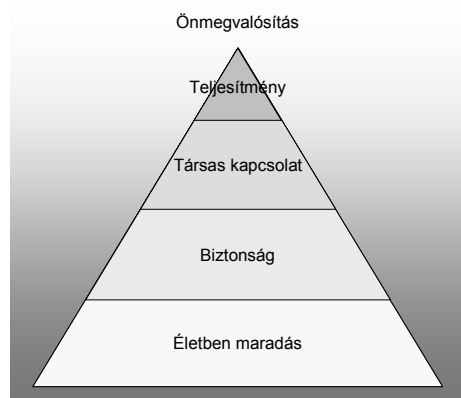
A korszerű nevelés-oktatás alapkövetelménye a differenciált tanulásszervezés. A passzív ismeretátadás és -befogadás helyébe lép a pszichés funkciók célzott fejlesztése, ami alapot ad a későbbi ismeretszerzésre, kialakítja/erősíti a tanuláshoz szükséges alapkészségeket.

A fejlesztőprogram alkalmazása akkor hatékony, ha a gyermek részletes, komplex megismerésére épül, abból indul ki.

A képességfejlesztés folyamata nem a napi tanulási tevékenység integrált részeként, a foglalkozások tematikájába épülve éri el célját. A tanuló külön foglalkoztatása, kiemelése a közösségből csak a speciális fejlesztőeljárások esetén indokolt.

A fejlesztési terv részletes (képességterületekre lebontott és ütemezett) leírása, valamint a fejlődés rendszeres visszacsatolása lehetőséget nyújt a fejlesztési folyamat részeredményeinek összehasonlítására és a tervezés rugalmas módosítására. A fejlesztési ciklusok egymásra épülésével érvényesül a fokozatosság, a kis lépések elve, s biztos alapokra épülhet a gyermek tudása.

A tanuló egyénre szabott fejlesztéséhez tisztában kell lennünk a számára legfontosabb szükségletekkel, melyek – a Maslow-féle hierarchia alapján – nap mint nap meghatározzák az adott gyermek motiváltságát, figyelmi állapotát, viselkedését, teljesítményét. Ha a tanuló rendszeresen éhes, kialvatlan, nincs megfelelő érzelmi biztonsága vagy nem tud beilleszkedni kortársai közösségébe, nem várható el tőle magasabb szintű tevékenység, s a tanulásban sem tud teljesíteni.

Az egyéni fejlesztési terv csak akkor válik hatékony eszközzé a pedagógus kezében, ha mindezeket megismeri, figyelemmel kíséri és nem csupán a teljesítmény szintjén közeledik a tanulóhoz.

Útmutató az egyéni fejlesztési tervhez

I. Adatok, információk összegyűjtése a tanulóról

A tanuló megismerésére adjunk a fejlesztési időszak elején legalább két hetet. Ez az idő később megtérül, hiszen célzottabban, pontosabban tudjuk feladatainkat kijelölni és valóban a gyermek szintjéről indítani. A fejlesztési időszak nem a tanév rendjét követi, hanem a tanuló fejlődését, ezért inkább négy-hat hónapra tervezhető.

Az információk összegyűjtéséhez segít az egyéni fejlesztési terv első oldalán összeállított szempontsor. Ennek alapján beszélgethetünk a szülővel/gondviselővel, támpontokat adhat más információforrásokhoz is.

A szempontsor követi a szükségleti szintek egymásra épülését, ezért ha az egyik szinten komoly problémát találunk, azt kell megoldanunk, mielőtt magasabb követelményeket állítanánk a tanuló elé. Ilyenkor a fejlesztési terv az egészségi, érzelmi, pszichés állapot javításával kezdődik, és csak azok stabilizálódása után terhelhető a gyermek feladatokkal!

Az egyéni fejlesztési terv nem nyilvános, az intézmény belső dokumentuma, a személyiségi jogok védelméért az intézmény vezetője felelős. Tartalma kizárólag a gyermek fejlesztéséhez/fejlődéséhez használható fel, a szülő/gondviselő egyetértésével.

A következő táblázatok – a szükségleti szinteket alulról felépítve – további szempontokat adnak a tanuló komplex megismeréséhez, megjelölve a lehetséges kapcsolódási pontokat más szakterületekhez is.

A gyermek fizikai adottságai, egészsége, érettsége, terhelhetősége	
Szempontok a jellemzéshez	betegségek gyógyszeres kezelés érezkszervek működése általános egészségi és fizikai állapot idegrendszeri érettség
A megismerés lehetséges forrásai, módjai	egészségügyi törzslap gyermekorvosi vélemény anamnézis = szülőtől, előző pedagógustól audiológiai, szemészeti szűrés neurológiai szakvélemény
Segítségül hívható	szakorvosok, védőnő

A gyermek és környezete	
Szemponatok a jellemzéshez	családja, környezete, szociokulturális háttere, társas kapcsolatok (gyerekhez, felnőtthöz való viszonya, eddigi közösségi élete)
A megismerés lehetséges forrásai, módjai	anamnézis környezettanulmány családrajz, emberábrázolás, tematikus rajz elemzése beszélgetés
Segítségül hívható	gyermekjóléti és családsegítő intézmények pszichológus
A gyermek személyisége	
Szemponatok a jellemzéshez	énkép, önértékelés érzelmi-akarati tényezők motivációk, ösztönző erők személyi és tárgyi kötődések szabálytudat, viszonyulás a feladathoz siker- és kudarcélmény magatartásban, beilleszkedésben jelentkező tünetek (szorongás, agresszió, neurotikus tünetek)
A megismerés lehetséges forrásai, módjai	történetek befejezése megfigyelés játék közben pszichológiai vizsgálatok
Segítségül hívható	pszichológus nevelési tanácsadó gyermek-ideggondozó
A gyermek képességeinek fejlettsége	
Szemponatok a jellemzéshez	mozgás tájékozódás figyelem érzékelés emlékezet sorrendiség gondolkodás beszéd kreatív képességek, képzelet

A megismerés lehetséges forrásai, módjai	megfigyelés feladatvégzés standardizált képességvizsgáló eljárások (kiválasztása és a vizsgálat elvégzése szakember feladata)
Segítségül hívható	fejlesztőpedagógus gyógypedagógus logopédus nevelési tanácsadó egységes gyógypedagógiai módszertani intézmény
A gyermek ismeretei, tudásszintje	
Szemponatok a jellemzéshez	általános tájékozottság önmagáról és közvetlen környezetéről mennyiségfogalom köre, szintje tantárgyi (vagy tematikus) tudás
A megismerés lehetséges forrásai, módjai	beszélgetés mennyiségfogalom, mennyiségállandóság vizsgálata olvasás, írás vizsgálata előző tanévi minimum követelményszint felmérése (ha már járt iskolába)
Segítségül hívható	előző pedagógus előző tanévi felmérések, tanulói munkák

A tanuló részletes megismerése kijelöli a pedagógus felelősségi köre alapköveinek döntési pontjait.

Ezek a következő kérdéseket vethetik fel.

- Szükség van-e szakorvosi ellenőrzésre vagy folyamatos kontrollra?
- Számolnom kell-e a gyermek fejleszthetőségét alapvetően befolyásoló pszichés vagy környezeti problémával?
- Milyen szintű, súlyosságú problémával állok szemben? Szükség van-e szakértői vizsgálatra?
- Kiket kell bevonnom a fejlesztőmunkába?